

Sajtószöveg és fordítás

A topikszerkezet és a hírtartalom viszonya újságcikkek fordításában

1. Bevezetés

A globalizációnak és az információs társadalomnak köszönhetően a média és a médiafordítás kiemelt figyelmet kapott az elmúlt harminc évben. Jelentős nemzetközi kutatási tevékenység foglalkozik mind a médiaszövegek sajátosságainak, mind ezek fordításának kérdéseivel (részletes áttekintés erről Holland [2006: 230] munkájában olvasható). A kutatások eredményei markáns különbségeket mutatnak abban, hogy a hírszövegek fordításai mennyire hűek a forrásnyelvi szöveghez: a fordítók egy része teljesen eltér az eredeti szöveg információtartalmától, és sajátos „helyi” változatként jeleníti meg a szöveget a célnyelven (Bielsa–Bassnett 2009: 72), míg mások szorosan követik a forrásnyelvi szöveget, és azzal szinte azonos célnyelvi változatot hoznak létre (Valdeón 2005: 215). Míg a hírszövegek fordítását kísérő fordítói stratégiák azonosításával és leírásával sokan foglalkoznak, keveset tudunk arról, hogy ezeket a stratégiákat pontosan mi váltja ki (például milyen műfaji normák vagy szövegepítési sajátosságok motiválhatják).

Tanulmányom középpontjában a topikszerkezet célnyelvi újratertemzésének kérdései állnak.¹ A vizsgálatot **négy fő kutatási probléma** motiválja: (1) az információs, a tematikus és a topikszerkezet fordításával kapcsolatos eddigi vizsgálódások korlátai,² (2) a szakirodalomban fellelhető ellentétes vélekedések e szerkezetek lehetséges fordításait illetően, (3) a sajtófordítás kivételesen összetett jellege és (4) a sajtófordítást szabályozó speciális normák okozta sajátosságok.

(1) Az első problémával kapcsolatban jelentős mennyiségű kutatási eredmény áll rendelkezésre. Néhány kivételtől eltekintve azonban (pl. Gerzymisch-Arbogast–Kunold et al. 2006; Hatim–Mason 1990; Taylor 1993; Valdeón 2009; Ventola 1995) ezek a munkák mondat/mellékmondat szinten foglalkoznak a témával, és nem térnek ki nagyobb, magasabb szintű szövegegységekre: nem vizsgálják azt, hogy milyen szövegsajátosság milyen szerkezetet indukálhat. A fordítás funkcionális szempontú megközelítése értelmében (Nord 1997; Reiss–Vermeer 1984) ugyanakkor ahhoz, hogy azonosítani lehessen a kapcsolódási pontokat a szövegszerkezet bizonyos aspektusai és a műfaji konvenciók között, nem kerülhetők meg a szövegszintű/szövegszempontú vizsgálatok.

(2) A fent említett második probléma az, hogy eltérnek az álláspontok a szakirodalomban arra vonatkozóan, hogy miként célszerű fordítani az információs, a tematikus vagy a topikszerkezetet. Nincs egységes nézet arra, hogy pontosan milyen következményekkel jár a forrásnyelvi szerkezet megtartása, illetve megváltoztatása. Érdekes módon, az elemzésekben a kutatók mind a változtatás, mind a megtartás eredményét negatív jelzőkkel írják le: úgy vélik, mindkét esetben „rossz” célnyelvi szöveg születik. Fawcett (1997/2003) szerint például, ha a fordító a célnyelvben megtartja a forrásnyelvi szöveg információs szerkezetét, „elavult” (86) struktúra és „ügyetlen” (90) fordítás jön létre.

¹ A kutatást az OTKA (K83243) és a Bolyai János kutatási ösztöndíj támogatta.

² Dolgozatomban – Fawcett (1997/2003), Halliday–Matthiessen (2004), valamint Lautamatti (1987) munkáit alapul véve – az információs, a tematikus és a topikszerkezet kifejezések különböző fogalmakra utalnak. Erről részletesebben a 2.2.3. rész szól.

Ellenkező esetben, vagyis, ha megváltoztatja a fordító a forrásszöveg szerkezetét, Ventola (1995) leírása szerint „nehézkés” (91) szöveg az eredmény.

Abban az alapvető kérdésben sincs tehát egyetértés, hogy a fordító megtartsa vagy inkább változtassa meg a célnyelven az információs/tematikus szerkezetet. Fawcett (1997/2003: 86) egyik érvelése például arra mutat, hogy az információs szerkezetnek állandónak kell maradnia a fordításban, még akkor is, ha az ront a célnyelvi szöveg minőségén: „amennyiben angolul ugyanazt az információ-áramlást akarjuk biztosítani – márpedig a fordításelméleti fejtegetések ebbe az irányba mutatnak –, akkor számos olyan megoldást kell alkalmaznunk, amelyek nehézkes vagy szokatlan szerkezetekhez vezetnek, ilyen például a passzív szerkezet (*John is loved by Ann*) [...]. [Ez gyakran] rossz fordítást eredményez, meglehetősen elavult struktúrával.”³ (Fawcett 1997/2003: 86; ford.: K. K.)

A későbbiekben Fawcett gyengíti az álláspontját, és úgy fogalmaz, hogy a fordítónak a mondat szerkezetet nem is igazán téma-réma, régi-új vagy topik-komment viszonyban érdemes vizsgálnia; sokkal inkább azt kell mérlegelnie, hogy mondaton belül és a mondatok között milyen a különféle információk szemantikai súlya, és ezek milyen funkciót töltenek be a szövegben (i. m. 87). Végkövetkeztetése az, hogy az információs szerkezetet nem kell mindenáron megőrizni.

Rogers 2006-os tanulmányában azt vizsgálta, hogy mi történik a fordításban akkor, ha a forrásnyelvi szöveg információs szerkezetét nem lehet mondatról mondatra áttüntetni a célnyelvre. Eredményei megegyeztek Fawcett megállapításával: azt találta, hogy a perspektívaváltás nem feltétlenül zavarja meg a célnyelvi szöveg mondatainak kommunikatív felépítését (Rogers 2006: 29), így nem szükségszerűen jelent problémát.

Limon (2004: 62) szlovén–angol fordítások elemzése nyomán jutott arra, hogy azért születnek következtelen fordítói megoldások, mert a fordítók nem elég tudatosan járnak el az információs struktúra célnyelvi megfeleltetésében. Van, hogy megtartják az eredeti szórendet, amelynek következtében kommunikatív szempontból indokolatlan új-régi mintázat jön létre; máskor pedig megváltoztatják a szórendet, akkor is, ha az eredeti szórend megtartása gördülékenyebbé tette volna a szöveget.

(3) A harmadik tényező, amely az információs struktúra „viselkedésének” vizsgálatát szükségessé teszi a sajtófordításban, az ennek a fordításfajtának a kivételesen összetett jellege. A sajtófordításban egyszerre több szinten történik „közvetítés”,⁴ és ezért többszörösen kötött a folyamat: közvetítés történik

(a) az információforrások és a célközönség között: ennek eredményeként – számos szerkesztői technika és stratégia kíséretében – létrejön a (forrásnyelvi) hírszöveg (Bell 1991; Fairclough 1995; Valdeón 2005);

(b) nyelvek/kultúrák között: ennek eredményeként – különféle fordítói technikák és stratégiák kíséretében – létrejön a célnyelvi szöveg (Chesterman 1995; Hatim–Mason 1990; Toury 1995; Valdeón 2005).

A többszintű közvetítés és az összetett szövegalkotási folyamat miatt a megfelelő fordítási stratégiát mélyreható – nyelvi, tartalmi és retorikai szempontokat egyaránt ötvöző – megfontolások alapján célszerű meghatározni.

(4) Végül, a negyedik probléma, amely a topik szerkezet és a műfaj közötti kapcsolódási pontok keresésére ösztönzött, az a sokat hangoztatott megállapítás volt, miszerint a sajtófordítás eltér minden más fordítási tevékenységtől, mivel az újságrészlethez hasonló normák szabályozzák (Bielsa 2010: 45; 2007: 136). Kutatások igazolják (pl. Bielsa–Bassnett 2009; Doorslaer 2010; Gottlieb 2010;

³ Az idézet eredeti szövege: „[i]f we wanted to get the same information flow in English, and discussions of the subject in translation theory tend to assert that we do, then we might have to use a variety of what are actually quite difficult and unusual structures such as the passive (*John is loved by Ann*) [...]. [This often produces] bad translations using a rather antiquated structure”.

⁴ E fogalom különféle értelmezéséről a kritikai diskurzuselemzés és a fordítástudomány területén Valdeón (2005: 197–9) ír részletesen.

Valdeón 2010), hogy bizonyos sajtóműfajok fordításakor olyan komoly átalakításokat, módosításokat végez a fordító a hírszöveg információtartalmában (pl. a cím megváltoztatása, információk kihagyása, háttér-információk betoldása; Bielsa–Bassnett 2009: 64), amelyekhez speciális készségekre van szüksége. A jelen vizsgálat tárgyát képező sajtóműfaj (az elemző típusú újságcikk) számos szempontból eltér az eddigi kutatásokban szereplő hírszövegektől (ezekre a különbségekre a **3.2. rész** tér ki részletesen), és így különösen alkalmas korpuszt alkot a fenti állítás hitelességének további tesztelésére.

Összefoglalva: tanulmányomban a topik- és a műfaji szerkezet viszonyát vizsgálom a fordításban, kvantitatív és kvalitatív szövegelemző módszerekkel. A kutatás célja, hogy (a) rámutasson, a szövegben megjelenő témák (topikok) miként váltakoznak, és hogyan kapcsolódnak a szövegtémához (szövegtopikhoz) a forrás- és a célnyelvi korpuszban, (b) azonosítson kapcsolódási pontokat a hírszövegek esemény- és topikszerkezete között és (c) kísérletet tegyen a fentiekben vázolt kutatási problémák megoldására.

A dolgozat a fordításkutatás két irányzatát ötvözi. Egyfelől – a **műfajszempontú fordításkutatás** eredményeit felhasználva (Bhatia 1997-es munkája nyomán) – a sajtófordítás bizonyos alapkérdéseinek alaposabb megértésére tesz kísérletet. Másfelől, azáltal, hogy két, egymástól jelentősen eltérő rendszerű nyelv (magyar–angol) közötti közvetítést tanulmányozza, és ezen belül is a topikszerkezet célnyelvi megfeleltetését, a dolgozat a **szöveg szempontú fordításkutatás** (Hatim–Mason 1990) eredményeihez is hozzájárul. A Gallagher (1993: 152) és Fawcett (1997/2003: 89–90) által megkezdett munkát folytatva, fontos célkitűzése, hogy empirikus adatokra támaszkodva segítsen eldönteni a kérdést, hogy valójában mi is az, ami fontos a topikstruktúra fordításával kapcsolatban: (a) annak eldöntése, hogy megőrizzük vagy megváltoztassuk a forrásnyelvi szerkezetet, vagy inkább (b) annak mérlegelése, hogy milyen egyéb (pl. műfaji) tényezők befolyásolhatják a választandó fordítói stratégiát.

2. Elméleti háttér

A következőkben a téma szempontjából releváns két fő kutatási terület legfontosabb eredményeit tekintem át: a sajtófordítás mint a fordítás egy sajátos formájának jellemzőit, valamint az információs, a tematikus, valamint a topikstruktúra kutatásának vonatkozó eredményeit. Ez utóbbi azért fontos, mert segít annak megértésében, hogy miért nem elegendő a fordításban csupán tagmondat- és mondat szinten foglalkozni a kérdéssel, és miért szükséges kiterjeszteni a vizsgálatot a szöveg magasabb szintű egységeire is.⁵

2.1. Sajtófordítás

2.1.1. A hírszövegek műfaji sajátosságai

A hírszöveg **szövegszerkezeti** sajátosságainak leírásában Bell (1991, 1998) munkái a legmeghatározóbbak a nemzetközi szakirodalomban. A hírszöveg három alapelemből áll: (1) tulajdonítás (hírfüggőség, újságíró), (2) absztrakt (főcím, alcím/összefoglalás) és (3) történet (epizódok és események). A történeten belül az események számos további elemet tartalmaznak: tulajdonítás, szereplők, cselekmény, helyszín, utóesemény (a fő eseményt követő cselekmény), kommentár (az újságíró vagy

⁵ A dolgozat témájából fakadóan (sajtószöveg és fordítás) nem térek itt ki a Halliday-féle (szisztémikus funkcionális) elmélet vagy a Prágai nyelvész kör munkásságának kritikai elemzésére. Erről részletesen olvashatunk Bell (1991: 149–50), Fries (1995) és Tolcsvai Nagy (1992, 2001) munkájában; fordítási szempontból pedig Baker (1992) és Fawcett 1997/2003 könyvében.

a hírszöveg szereplőjének megfigyelései és értékelő megjegyzései az eseménnyel kapcsolatban, amelyek segítik az olvasót a hírszöveg értelmezésében) és háttér (további felek verbális reakciói vagy nem verbális következmények – az esemény fő cselekményét követő bármely cselekményre vonatkozóan).

A hírszöveg szövegszerkezeti sajátosságain túl, Bell a híresemény **kronológiai szerkezetét** is leírta. Úgy véli, hogy a hírszövegek fő rendezőelve nem az időrend, hanem sokkal inkább a vélt hírérték: a hír/esemény újkeletlése, sürgőssége, negatív hatása, közelsége stb. Ennek megfelelően a sajtószöveg (újságcikk) szerkezeti felépítése Bell szerint kétféle lehet: (1) szövegszerkezeti, amelynek alapja a vélt hírérték (ez jellemzi a hírszöveget) és (2) kronologikus, amelynek alapja az időrend (ez jellemzi a híresemény[eke]t).⁶

Renkema (2004) megközelítése ettől jelentősen eltér. Ő a médiaszöveg sajátosságainak leírására egy olyan, komplex elemzési modellt tart alkalmasnak, amellyel széles körű elemzés végezhető. Módszere kiterjed a médiaszöveg tartalmára (például milyen témákkal foglalkozik, és miket hagy ki) és szerkezetére (például mi szerepel a címben, milyen információ jelenik meg a szöveg fontos pontjain) éppúgy, mint a gondolatok megfogalmazásának módjára (például az információk strukturalása, lexikai választások) (i. m.).

Tanulmányom e két megközelítés kulcselemeit ötvözi: az eseménystruktúra feltérképezésén keresztül leírja a hírtartalmat, és a topikstruktúra elemzésével megragadja a szövegszerkezet azon sajátosságait, amelyek alapján azonosítani lehet a fordítási módszer mögött rejlő (azt indukáló) szöveg-, illetve műfaji jellemzőket. E kettős megközelítést a vizsgálat tárgyát képező korpusz (az elemző típusú újságcikk) speciális jellege teszi szükségessé. Reiss (2000: 30) tipológiája szerint ez a műfaj a tartalomközpontú szövegek kategóriájába esik, amelyek erősen leíró jellegűek. Az ilyen szövegeknél a tartalomnak állandónak kell maradnia, ezért olyan fordítási módszert kell választani, amely megőrzi a célnyelven a forrásnyelvi szöveg tartalmát. Fontos továbbá az is, hogy a nyelvi megformálásban a célnyelv jellemzői legyenek az uralkodók, mert az olvasó csak akkor tudja értelmezni a szöveg tartalmát, ha az számára ismerős, megszokott nyelvi formában jelenik meg (Reiss 2000: 31). Elemzésben arra is kitérek, hogy a jelen vizsgálat tárgyát képező műfaj esetében mennyire valósítható meg egy ilyen erős célnyelvi orientáció.

2.1.2. A sajtófordítás mint a fordítás különleges formája

A sajtófordítás jellemzőit több szempontból is vizsgálták: (1) nyelvpárspecifikus sajátosságok, (2) a sajtószöveg fordítójának speciális szerepe(i) és az ebből (ezekből) fakadó fordítói stratégiák, (3) a hírszövegek szövegszerkezeti elemei (pl. főcím, alcím, összefoglalás) és (4) teljes hírszövegek különféle, a mondat szintje felett megnyilvánuló jellemzői (pl. logikai szerkezet, tematikus szerkezet, ideológia).

(1) A **nyelvpárokra** irányuló vizsgálatok túlnyomó többsége az **angol** nyelv és más nyelvek viszonyát elemzi a fordításban, például angol–spanyol (Valdeón 2005), angol–görög (Sidiropoulou 1995a, 1995b, 1998), koreai–angol (C-S. Lee 2006), indonéz–angol (Holland 2006), valamint összehasonlító fordításelemzéseket tartalmaz az angol, a német, a francia és a spanyol nyelv vonatkozásában (Nord 1995). A **magyar** nyelvvel kevesen foglalkoztak a sajtófordítás területén, és a kutatások fókusza is igen eltérő. Figyelemre méltóak a vizsgálatok a francia–magyar fordításokat tekintve, ezek sajtószövegek elemzésére is kitérnek: például a metaforarendszerek fordításának kérdései kognitív megközelítésből (Harsányi 2008, 2010) vagy a szerzői jelenlét problematikája a metadiskurzusban (Paksy 2005, 2008). Pásztor Kicsi (2007) szerbről magyarra fordított újságcikkekben vizsgálja – összehasonlító, kvantitatív módszerekkel – a forrásnyelvi szöveg mondatszerkezetének különféle cél-

⁶ A fordítástudományon belül Holland (2006: 247–9) indonéz–angol fordításról szóló munkájában olvashatunk a szövegről mint „esemény”-ről.

nyelvi megfeleltetéseit. A magyar–angol nyelvpár esetében keveset tudunk a sajtófordítás egyedi jellemzőiről. Bár Károly 2010-es tanulmánya magyarról angolra fordított újságcikkek elemzésére épül, érdeklődése középpontjában nem a sajtófordítást meghatározó sajátosságok, hanem a lexikai ismétlés szövegszervező funkciója áll: az, hogy az ismétléseletolódások milyen jelentéseletolódással járnak együtt a fordításban.

(2) A sajtószövegek fordítóinak jellemzőivel és stratégiáival foglalkozó kutatások tanúsága szerint e fordítók **szerepe igen összetett**. Vidal (2005: 386 idézi Bielsa 2007: 137) a következőképpen írja le őket: „a sajtószövegek fordítója, talán az írása médiumának természetéből fakadóan, maga is újrateremtő, író, akit korlátok közé kényszerít az újrateremtendő gondolat és az újságírói műfaj, amelyben a fordítást készíti”⁷ (ford.: K. K.). Sajátos jellege olyan készségekkel, képességekkel ruházza fel a fordítót, amelyek révén a sajtófordítás egyszerű szövegreprodukcióból a kreatív alkotás rangjára emelkedik, és a fordítóból célnyelvi szerző válik.

A forrásnyelvi szöveget gyakran tartalmilag és formailag is módosítják, hogy mondanivalója releváns legyen, és olyan fordítás szülessen, amely összhangban van a célnyelvi olvasó háttértudásával. A fordítók leggyakrabban a címet vagy az alcímet módosítják, a szükségtelen információkat törlik, háttérinformációkat szűrnak be, a bekezdések sorrendjét változtatják meg, vagy az információkat foglalják össze (Bielsa 2007: 142–3).

(3) A lehetséges változtatások széles skálájának köszönhetően a kutatások általában a **szöveg-szerkezet egy-egy konkrét komponensének** elemzésével foglalkoznak, és nem térnek ki a teljes hírszöveg vizsgálatára. Legtöbbször a címeket, az alcímeket és az összefoglalókat elemzik, mivel ezek fontos diskurzusfunkciót töltenek be (utalnak a szövegtémára és a fő mondanivalóra). Sidiropoulou (1995b: 285) például főcímek fordítását vizsgálta egy 100 címből álló angol–görög korpuszban. Azt találta, hogy bizonyos kognitív, kulturális és társadalmi tényezők következtében (a) a korpusz görög változatára jellemzőbb a közvetlenség, mint az angolra, és (b) eltérő a két korpusz témaválasztása: a görög korpuszban más a címben szereplő információk mennyisége és minősége. Az információ mennyiségét azzal tudta összhangba hozni, hogy milyen műfajú volt a cikk, míg a minőségi különbségeket az eltérő makroszabály-alkalmazásokra vezette vissza.

Nord (1995) a címeket és az alcímeket mint önálló „szövegípusokat” értelmezte. Szerinte a címek hat lehetséges funkciót tölthetnek be: megkülönböztető (*distinctive*), metatextuális (*metatextual*), fatikus (*phatic*), referenciális (*referential*), kifejező (*expressive*) és megnevező (*appellative*) funkciót. Német, francia, angol és spanyol címekből és alcímekből álló korpuszában vizsgálta meg (a) ezek kommunikatív funkcióját, (b) a funkciók verbalizációjának kultúraspecifikus és műfajspecifikus megvalósulásait, valamint (c) azokat a kultúraspecifikus strukturális konvenciókat, amelyek általában meghatározzák a címek szövegezését. Elemzései alapján felállította a címek funkcionális hierarchiáját, amely két nagy csoportra osztható: (1) lényegi funkciók (megkülönböztető, metatextuális, fatikus funkciók) és (2) választható funkciók (referenciális, kifejező és megnevező funkciók).

Az újságcikkek másik, kiemelkedően fontos diskurzusfunkcióval rendelkező komponense az összefoglalás (*lead*). C-S. Lee (2006) televíziós közvetítések és újságcikkek összefoglalóit hasonlította össze koreai–angol fordításban. A koreai újságcikkek angol nyelvű fordításában azonosítható eltolódásokat összevetette egy korábbi, kifejezetten a közvetítések fordításával foglalkozó kutatás eredményeivel (C-S. Lee 2002). Azt találta, hogy a közvetítések fordításában az összefoglalókat lerövidítették (ennek eredményeként az angol célnyelvi szöveg tömörebbé és fókuszáltabbá vált), míg az újságcikkek összefoglalóiban olyan információkat is megtartottak, amelyek nem tartoztak a cikk legfontosabb tényei, állításai közé. C-S. Lee (2006: 325) arra mutatott rá, hogy – a közvetítések fordításával ellentétben – az újságcikkekre az összefoglaló rész bővülése volt a jellemző. Érzékletesen

⁷ Az idézet eredeti szövege: „[t]he news translator is, maybe because of the nature of the medium in which she writes, a recreator, a writer, limited by the idea she has to recreate and by the journalistic genre in which her translation has to be done”.

mutatja be mennyire eltérő a fordító szerepe a két fordítási típusban: „az újságcikk fordítójának nagyobb volt a mozgásteret abban, hogy miként jelenítse meg az összefoglalást, mint a közvetítés fordítójának. Ez arra enged következtetni, hogy a két fordítási módban eltér a fordító szerepe. Miközben mindkét fordító élt hagyományos „kultúráközvetítő” és „döntéshozó” szerepével (Leppihalme 1997: 19), az újságcikk fordítója sokkal látványosabban használta ki »kapuőr« szerepét (Vourinen 1995; Fujii 1988), nagyobb szabadsága volt abban, hogy eldöntse, mit hagy benne, és mit vesz ki az összefoglalóból”⁸ (C-S. Lee 2006: 326; ford.: K. K.).

Az összefoglalók fordításával foglalkozó kutatások eredményei különösen fontosak a jelen vállalkozás szempontjából, mivel az elemző típusú újságcikk itt vizsgált összefoglaló része hasonló diskurzusfunkciót tölt be, és ezáltal a fordítását is várhatóan hasonló tényezők befolyásolják, korlátozzák.

(4) A kutatások negyedik csoportja **teljes hírszövegek** mondatszint feletti aspektusaival foglalkozik. A szövegben folytonosságot és ily módon koherenciát teremtő eszközök közül Sidiropoulou (1995a: 85–7) a logikai relációk, azon belül az ok-okozati relációk eltolódásait vizsgálta. Az ok-okozati viszonyok módosulásával járó szövegszerkezeti változások elemzésével ugyanis leírhatónak tartja az író és az olvasó közötti, valamint a szöveg ideológiai üzenetében fellelhető kulturális különbségeket. Fordítási szempontból Sidiropoulou nagy jelentőséget tulajdonít ezeknek a különbségeknek, mivel befolyásolhatják az információtartalmat és ezáltal a kommunikatív ekvivalenciát is. Elemzése nyomán arra a következtetésre jutott, hogy a görög olvasó könnyebben dolgoz fel olyan információkat, amelyek ok-okozati (magyarázó) viszonyban jelennek meg a szövegben. Ezért a fordító gyakran változtat a szöveg logikai struktúráján, mégpedig három különféle módon: (a) explicitté teszi az ok-okozati relációt, (b) betoldja az okot (vagy az okozatot), és ez által módosítja bizonyos forrásnyelvi szövegrészek szemantikai tartalmát, (c) betold a szövegbe olyan propozíciókat is, amelyek csupán a fordító inferenciaalkotó mechanizmusának eredményei, és eredetileg nem szerepeltek a szövegben.

A másik, szintén folytonosságot teremtő eszköz a szövegben a tematikus szerkezet. Valdeón (2009) a narratív és a téma-réma szerkezet szisztematikus elemzésével az Euronews internetes hírportál sikerének okait kutatta. Arra keresett választ, hogy hogyan tudja a hírportál „európai perspektívába” helyezni a világ híreit, és hogyan képes ellensúlyozni a CNN és a BBC World erősen anglofon irányultságát, elfogultságát. Összesen 85 hírszöveget vizsgált gazdasági, politikai és kulturális témában. A téma-réma progressziót három szempontból elemezte: (1) magát a témát (vagyis a híreseményt, amelyet aztán a tematikus rész fejt ki), (2) az altémákat (a híreseményhez kapcsolódó másodlagos eseményeket, amelyek – koherenciateremtő stratégiaként – az olvasó számára a háttérinformációkat adják, és segítenek felkelteni az érdeklődést), és (3) a hírszöveg vizuális megjelenését az internetoldalon.

A perspektíva fordítási kérdései Valdeón egy korábbi, 2005-ös tanulmányának is már fontos eleme volt. Itt – a BBC Mundo és a BBC News 134 hírszövegből álló korpuszára támaszkodva – azt nézte meg, hogy a BBC spanyol nyelvű adása milyen mértékben (mennyire szorosan) épül angol forrásanyagokra. Elemzési modellje a nyelvi elemekre koncentrált, és ezekből kiindulva magyarázott meg a szövegben megjelenő bizonyos társadalmi, ideológiai és/vagy politikai jellemzőket. Vizsgálata kiterjedt a teljes szövegre, így magába foglalta a címeknek, az alcímeknek és a történetnek is

⁸ Az idézet eredeti szövege: „[...] the newspaper translator was exercising greater latitude than the broadcast translator in deciding how the lead should be formed. This leads us to observe that there may be some differences in the role played by the translator in the two modes of translation. While both translators appeared to be fulfilling their traditional roles as ‘cultural mediator’ and ‘decision maker’ (Leppihalme 1997: 19), the newspaper translator also acted much more visibly as a ‘gatekeeper’ (Vourinen 1995; Fujii 1988) by taking advantage of greater freedom to determine what is to be included or excluded in the lead.”

a mélyreható vizsgálatát (pl. szövegfelépítés, stiláris problémák, regiszter, grammatikai, lexikai megoldások stb.). A forrás- és a célnyelvi szövegek összehasonlító elemzésével feltárta a kihagyásokat, a betoldásokat, a sorrendváltásokat, minden szerkesztői és fordítói beavatkozást. Érdekes eredménye kutatásának, hogy – a korábban említett kutatási eredményekkel (pl. Bielsa 2007) ellentétben – csupán néhány olyan hírszöveget talált, amelyek kifejezetten a spanyolajkú olvasóközönség számára íródtak, és még ezekben is erősen lehetett érezni az angol forrásnyelvi szöveg hatását (Valdeón 2005: 215).

2.2. Tematikus, információs és topikszerkezet a fordításban

2.2.1. Áttekintés

Megnyerő azoknak a kutatásoknak a száma a nemzetközi és a hazai szakirodalomban, amelyek az információs, a tematikus és a topikstruktúra fordításának kérdéseivel foglalkoznak. Vannak nyelvpárspecifikus vizsgálatok éppúgy, mint e szerkezetek egy-egy konkrét aspektusát feltáró munkák.

A **nyelvpárok**, amelyekkel leginkább foglalkoztak: az arab–angol (Al-Jarf 2007; Baker 1992; Elimam 2009), a brazilai portugál–angol (Johns 1991), a kínai–angol (C-L. Lee 1993; Zhu 1996, 2005), a német–angol (Doherty 1997, 1999, 2003; Fetzer 2008; Rogers 2006; Ventola 1995), a norvég–angol (Johansson 2004), a szlovén–angol (Limon 2004) és a spanyol–angol (Polo 1995; Williams 2005). Jelentős kutatási tevékenység figyelhető meg a **magyar** nyelv vonatkozásában is, a következő nyelvpárok esetében: orosz–magyar (Klaudy 1984, 1987), szerb–magyar (Pásztor Kicsi 2007) és angol–magyar (Klaudy 2004).

Az információs vagy a tematikus szerkezet egy-egy **konkrét aspektusát** feltáró munkák hasonló változatosságot mutatnak. Vannak, akik általánosan foglalkoznak a tematikus és az információs struktúra fordításának kérdéseivel (pl. információs struktúra / régi-új információ: Baker 1992; Limon 2004; Rogers 2006; információeloszlás: Doherty 1997, 2003; Zhu 1996; tematikus struktúra / téma-réma: Baker 1992; Johns 1991; Klaudy 1984, 1987, 2004; Valdeón 2009; Williams 2005; Zhu 2005), míg mások egy-egy tagmondat/mondat szintjére korlátozzák vizsgálódásaikat és – az információs vagy a tematikus szerkezetet befolyásoló – például szórendi kérdésekre (Al-Jarf 2007; Baker 1992; Elimam 2009), a mondatkezdés különféle módjaira (Doherty 1999, 2003; Rogers 2006) vagy éppen az alanyválasztás problematikájára koncentrálnak (Johansson 2004; C-L. Lee 1993).

Bár a kutatások száma nagy, az eredmények gyakran ellentmondanak egymásnak, és nem igazán válaszolják meg azt a fontos kérdést, hogy a fordításban megőrizendő-e a forrásnyelvi szöveg szerkezete. Az eddigi vizsgálatok arra engednek következtetni, hogy ennek a kérdésnek a megválaszolásához olyan megközelítésre van szükség, amely nem csupán a tagmondat vagy a mondat szintjére korlátozódik, hanem kiterjeszti az elemzést nagyobb szövegegységekre is, például a bekezdésre vagy akár az egész szöveg szintjére (pl. Fawcett 1997/2003; Gerzymisch-Arbogast–Kunold et al. 2006; Ghadessy 1995; Hatim–Mason 1990; Limon 2004; Polo 1995; Valdeón 2009; Zhu 1996, 2005).

2.2.2. Információs és tematikus struktúra szövegszintű megközelítésben

Az információs és a tematikus szerkezet „szövegszintű megközelítésén” a mondat/tagmondat szintű elemzés szövegszerkezethez, illetve a retorikai szerkezethez történő kapcsolását értem. Limon (2004: 60) az **információs szerkezet** ilyen szempontú vizsgálatához olyan elemzési modellt dolgozott ki, amely összeveti a mélyszerkezeti retorikai struktúrát a felszíni szövegszerkezettel, és leírja a kettő közötti viszonyt. E modell a koherencia, a kohézió, az információs szerkezet és bizonyos regiszterjellemzők vizsgálatát teszi lehetővé. Az adatok (az Európai Bizottság számára angolul és szlovénül írt országjelentések) alapján Limon a következő megállapítást tette az információs struktúra fordí-

tásának kérdéseire vonatkozóan: „a fordító munkája nem mutatott kellő tájékozottságot abban a tekintetben, hogy a két nyelvben hogyan működik az információs szerkezet. Megközelítése mindvégig következetlen: hol megtartja az eredeti szörendet, esetenként a passzív szerkezet segítségével, amelynek eredményeként az olvasó számára jelölt, de kommunikatív szempontból indokolatlan új-régi szerkezetet hoz létre; hol pedig módosítja az eredeti szörendet még olyankor is, amikor annak megtartása megkönnyítené az olvasó számára a szöveg feldolgozását”⁹ (Limon 2004: 62; ford.: K. K.).

Nagyon hasonló megközelítésben, Ventola (1995: 91) a **tematikus szerkezetet** vizsgálja, mégpedig egy német szerző által írt filozófiai témájú szöveg angol nyelvű fordításában. A fordítást olvasva ugyanis feltűnő, hogy az argumentáció fókusza eltér az eredeti szöveg fókuszától. Szerinte a célnyelvi olvasó azért érzékelheti furcsának és nehézkesnek a szöveget, mert tematikus szerkezete szokatlan a célnyelven; a fordítás eltorzítja az argumentációs és a retorikai mintázatot. Ventola konkrét példák (téma-réma szerkezetek) elemzésén keresztül mutat rá a fordítási problémákra különböző nyelvi szinteken. Elemzései alapján a következő megállapításokat fogalmazza meg: „a fordító téma-réma szerkezetet érintő változtatásai tagmondatokban indokolatlanok. Következésképpen a fordítónak csak részben sikerül angolul reprodukálni a cikk globális szerkezetét; a német változat úgy tűnik, világosabban jeleníti meg ezt a szerkezetet. [...] A megoldás a fordító számára azonban nem a szó szerinti fordításban rejlik, nem abban, hogy szigorúan ragaszkodik minden esetben az eredeti szerkezethez, mert [...] az ilyen szó szerinti fordítás is nehézkessé tudja tenni a szöveget. Ha pedig a viszonylag »szó szerinti« fordítás mellett még a tematikus és az információs szerkezet is módosul, a fordítás teljesen lerontja azt a retorikai hatást, amelyet a szerző németül oly gondosan kialakított [...]»¹⁰ (Ventola 1995: 98; ford.: K. K.).

Mindkét fenti munkából azt látjuk, hogy a fordítók stratégiái következetlenek, és hogy iránymutatásra van szükségük a megfelelő fordítási stratégia kiválasztásában. Ventola (1995) elméletére építve és azt továbbfejlesztve a következőkben arra fogok rámutatni, hogy Lautamatti (1987) úgynevezett topikstruktúra-elemzési (*Topical Structure Analysis*) modellje – amelyet angol szövegek topikfejlődésének elemzésére dolgozott ki, és amely alkalmasnak bizonyult bizonyos szövegjellemzők és a szövegminőség viszonyának megbízható leírására (Schneider–Connor 1990; Witte 1983) – felhasználható a topikszerkezet, a retorikai szerkezet és a fordítás minősége közötti kapcsolat cizelláltabb feltérképezésére.

2.2.3. A topikszerkezet elemzésének relevanciája a fordításban

Lautamatti topikstruktúra-elemzési modellje speciális módon értelmezi a „topik” (*topic*) és a „topikszerkezet” (*topical structure*) fogalmát. A modell topikfelfogása az információs és a tematikus struktúra – a jelen kutatás céljai szempontjából – számos releváns, egymással bizonyos értelemben

⁹ Az idézet eredeti szövege: „[...] the translator’s work had not been sufficiently informed by an awareness of the different ways in which information structure is handled in the two languages. The approach taken in the translation is unsystematic: sometimes the original word order is retained, on occasion though the use of the passive, with the result that the reader is presented with a marked but communicatively unmotivated new–given pattern; in other instances the original word order is dispreferred, even though its use would have made the processing of the text much easier”.

¹⁰ Az idézet eredeti szövege: „[...] the translator seems to make unmotivated changes in the Theme–Rheme structure of the clauses. Consequently the translator only partially succeeds in displaying the unfolding of the global structure of the article in English; the German version appears clearer in its presentation of the unfolding. [...] But the solution for the translator is not to translate literally either, always keeping strictly to the original patterns, because, [...], these literal translations may make the text very cumbersome as well. [...] When this relatively ‘literal’ translation practice is then combined with some changes in the thematic and informational structures, the resulting translation totally destroys the rhetorical effects that the author has carefully tried to construct in German [...]”.

véve „konkuráló” vagy átfedésben álló aspektusát ötvözi. A topikot az ismert információval azonosítja (a fókusszal ellentétben, amely az új információt tartalmazza). A modellben megjelenik a „téma” (*theme*) fogalom is, amely – a Prágai nyelvész kör és azon belül elsősorban Daneš (1974) munkásságára építve – arra utal, amiről a mondat szól (a „rémával” szemben, amely a témáról megfogalmazott állításokat tartalmazza¹¹).

A topikstruktúra-elemzési modell – a mondatban/tagmondatban a topikot megfogalmazó alanyok (ún. topikális alanyok / *topical subjects*) azonosításával – nyomon követi a szöveg úgynevezett topikfejlődését,¹² és rámutat az egyes mondatok/tagmondatok topikjai, valamint a diskurzustopik és a diskurzusunőség/diskurzuskohérenca közötti kapcsolatra.¹³ A modellben tehát a „topik” fogalom nem a „topikalizált” vagy elsőként megjelenő elemre utal (mint pl. Halliday–Matthiessen 2004: 79 vagy Fawcett 1997/2003: 87 értelmezésében¹⁴), hanem arra, „amiről szó van”¹⁵ (Chafe 1976; Lautamatti 1987: 89; ford.: K. K.) a mondatban/tagmondatban, amelyet a diskurzustopikhoz kapcsolódó modális alany fogalmaz meg.

Ez a megközelítés nem előzmények nélküli a fordításkutatásban. Zhu (1996, 2005) már dolgozott egy hasonló, funkcionális szemléletű elemzési modellel, amely a szisztemikus-funkcionális megközelítést a beszédaktus-elmélettel ötvözte. A mondatok tematikus szerkezetének szöveg szempontú megközelítésével, az információs/tematikus szerkezet szövegminőségre gyakorolt hatását vizsgálta, és arra mutatott rá, hogy a mondatok tematikus szerkezete és azok szövegben betöltött funkcionális státusza szoros összefüggésben állnak egymással, és ezért nagyon fontos, hogy megfelelő szintaktikai megoldásokkal a mondatokban megjelenő beszédaktusok kapcsolatban álljanak a szöveg által megfogalmazott fő beszédaktussal (Zhu 2005: 312). Elemzései alapján Zhu (1996: 323) arra jutott, hogy minden fordítás szövegszintű nyelvi művelet kell, hogy legyen, amely strukturális megközelítésben vizsgálja meg, hogy a szöveg jelentését miként konstruálják meg a (teljes) szövegegységhez képest (a) alacsonyabb szintű egységek, mint például a szó vagy a mondat vagy (b) magasabb szintű tényezők, mint például a műfaj vagy a szélesebb értelemben vett kulturális környezet.

A sajtókutatás területén – a *The Times* sportkommentárjainak elemzései alapján – Ghadessy (1995) is azt találta, hogy a tematikus szerkezet szoros összefüggésben áll a regiszterrel és a műfajjal. Halliday (1985) munkájából kiindulva arra következtetett, hogy a mondatokban megjelenő témák szerepe kulcsfontosságú a szövegfelépítésben: ezek szabják meg a szövegben a gondolatok kifejtésének a módját.

¹¹ A tematikus és az információs szerkezet, a téma-réma, valamint az ismert-új információ fogalmak közötti különbségekkel és ezek mélyreható elemzésével Fries (1995) és Baker (1992: 121) foglalkoznak, a tematizálás és az információ fogalmak értelmezéséről Bell (1991: 149–50) ír részletesen.

¹² A topikfejlődés fogalma írja le „miként kapcsolódnak a szövegmondatok a diskurzustopikhoz és annak altopikjaihoz” (ford. K. K.; Lautamatti (1987: 87) eredeti megfogalmazásában: „[the] way the written sentences in discourse relate to the discourse topic and its sub-topics”).

¹³ A kohérenca a szövegnek „azon minősége, amely lehetővé teszi, hogy a szöveg egy konzisztens világképnek megfeleljen, és ezáltal összefoglalhatóvá és értelmezhetővé váljon” (Enkvist 1990: 14). Az idézet eredeti szövege: „[the] quality that makes a text conform to a consistent world picture and is therefore summarizable and interpretable”.

¹⁴ Téma: „amiről beszélünk” (eredeti idézet: „what we are talking about”), „az ami az első helyen szerepel (eredeti idézet: „whatever comes in first position”); réma: „amit a témáról elmondunk” (eredeti idézet: „what we say about the Theme”) (Fawcett 1997/2003: 85); a téma-réma megkülönböztetés nem azonos a topik-komment megkülönböztetéssel: a topik a téma egyik fajtája, az úgynevezett „topikális téma”, a két másik témafajta mellett: textuális és interszónális téma (Halliday–Matthiessen 2004: 64–79).

¹⁵ Az idézet eredeti szövege: „the idea discussed”.

2.2.4. Lautamatti (1987) topikstruktúra-elemzési modellje

A topikstruktúra-elemzési modell olyan, pragmatikai szemléletű szöveggéközpontú megközelítés, amely a topikfejlődést követi nyomon a szövegben, és azonosítja a koherencia és a diskurzusminőség egyes szövegalapú sajátosságait (Schneider–Connor 1990; Witte 1983). Lautamatti (1987: 88) angol nyelvű szövegek elemzésére dolgozta ki, és abból indult ki, hogy az angolban általában a mondat alanya fejezi ki, hogy miről szól a mondat, az alany jelöli meg a topikot, és nem új információt közöl az adott témában. Ebből következően nagy jelentőséget tulajdonít a mondatnak a diskurzustopik kifejtésében: a mondatok egymásutánját olyan láncolatként értelmezi, amelyben először egy altopik jelenik meg, utána a mondat állítmányi részében hozzákapcsolódik egy újabb információ, majd megjelenik egy következő altopik stb. Lautamatti (1987: 88–100) a topikprogresszió (topikfejlődés) három különböző típusát különíti el:

- 1) **párhuzamos progresszió:** az egymást követő mondatokban megegyezik az altopik és a topikális alanyok referense;
- 2) **követő progresszió:** a mondat állítmányi, vagyis rematikus része adja a következő mondat topikját (topikális alanyát);
- 3) **kiterjesztett párhuzamos progresszió:** egy korábbi altopik visszatér.

Az alábbiakban Lautamatti (1987: 92–6) egy-egy példája illusztrálja a három progressziótípust (a topikális alanyokat dőlt betűk jelzik):

1) When <i>a human infant</i> is born into any community [...]	(1)–(2):
párhuzamos
2) Without care from some other human being or beings, [...],
<i>a child</i> is very unlikely to survive.	
3) <i>This helplessness of human infants</i> is in marked contrast with
the capacity of many new born animals [...].	(2)–(3):
követő
4) It is during this very long period in which the <i>human infant</i> is
totally dependent on others [...].	(2)–(4):
kiterjesztett párhuzamos

A topikstruktúra-elemzési modell csak az alanyi helyzetben álló, úgynevezett modális alanyokat vizsgálja, és csak azokat az alanyokat tekinti topikális alanyoknak,¹⁶ amelyek közvetlenül kapcsolódnak a diskurzustopikhoz.

3. A kutatás menete

3.1. Kutatási kérdések és hipotézisek

Kutatásommal két fő kérdésre keresek választ az elemző típusú újságcikk bevezető részének fordításával kapcsolatban:

(1) Miként váltakoznak a mondattopikok, és hogyan kapcsolódnak a diskurzustopikhoz a forrásnyelvi és a célnyelvi szövegekben? Pontosabban: az elemzés azt vizsgálja, eltér-e a célnyelvi

¹⁶ A diskurzustopikhoz közvetlenül nem kapcsolódó alanyokat „nem topikális alanyoknak” hívja. Ez nem jelenti azt, hogy a szövegben a nem topikális nyelvi elemek ne lennének fontosak. Ez csupán annyit jelent, hogy más funkciót töltenek be: rendezik a mondanivalót, explicitté teszik az állítás illokúciós erejét, jelzik a szerző témához kapcsolódó attitűdjét, kifejezik a szerző véleményét stb. (Lautamatti 1987: 91).

szövegek topikszerkezete a magyar eredetiktől a párhuzamos, a követő és a kiterjesztett párhuzamos topikprogresszió tekintetében.

(2) Milyen kapcsolódási pontok azonosíthatók a topikstruktúra és az eseménystruktúra között a fordításban? A vizsgálat azokra az eseménystruktúra-komponensekre tér ki, amelyek topikális alanya eltér a forrásnyelvi szövegben és a fordításban; a topikszerkezet és a hírtartalom közötti kapcsolatot térképezi fel.

Az első kérdést kvantitatív módszerek segítségével vizsgálom. A rendelkezésre álló kutatási eredmények (2.2.1–2.2.2 részek) alapján, valamint a magyar és az angol nyelv közötti (jelentős) strukturális különbségeket figyelembe véve, a fordítások és a forrásszövegek topikszerkezete között markáns (statistikailag is szignifikáns) különbségeket lehet várni. A kutatás második kérdését feltáró, kvalitatív megközelítéssel vizsgálom. A szövegek mélyreható elemzése alapján a céloom olyan további hipotézisek megfogalmazása, amelyek hozzásegíthetnek a topik- és a műfaji szerkezet közötti kapcsolat alaposabb megértéséhez.

3.2. A korpusz

A korpusz a *Budapest Analyses* című internetes magazin fordított angol nyelvű, elemző jellegű újságcikkeinek bevezetőiből és ezek magyar, forrásnyelvi változataiból áll. Az újságot elsősorban külföldiek olvassák határon innen és túl. Mint az újság neve is utal rá, az elemzések főként – Magyarországhoz kapcsolódó – politikai, gazdasági, pénzügyi, társadalmi és kulturális eseményekről számolnak be. A korpusz 20 magyar bevezetőt (összefoglalót) és ezek angol nyelvű fordításait tartalmazza, összesen 40 szöveget (6658 szót). A bevezetőket véletlenszerűen válogattam a 2006 és 2009 közötti periódusban megjelent írások közül (mintaszövegek az 1. és a 2. számú függelékben láthatók).

A bevezetők jellemzően egybekezdésnyi szövegek a cikkek elemző része előtt, és fontos diskurzusfunkciót töltenek be: előrevetítik a fő mondanivalót, és megemlítik a legfontosabb témákat és érveket, amelyeket a cikk kifejti. Hasonló szerepet töltenek be, mint a hírszövegek alcímei/összefoglalói, amelyek legelől állnak, és a legfontosabb eseményeket, tényeket foglalják össze (C-S. Lee 2006: 318).¹⁷

Az elemző típusú újságcikk több szempontból is eltér a szakirodalomban általában tárgyalt hírszövegektől. Öt részből áll:

- 1) **ország** (az ország[ok] megnevezése, amely[ek]ről az elemzés szól),
- 2) **tárgy** (vagyis a cím, pl. *Az egészségügy reformjának rögzös útja; Amerikai rakétavédelmi rendszer telepítése; Magyar–dél-afrikai kapcsolatok*),
- 3) **bevezető** (összefoglaló),
- 4) **elemzés** (a tárgyban megjelölt téma kb. 6–8 bekezdés terjedelmű kritikai elemzése) és
- 5) **következtetés** (általában egy bekezdésben).

Tartalmára és retorikai felépítésére az elemző, kritikus, érvelő megközelítés a jellemző, ezért az úgynevezett „érvelő hírműfajok” (Gottlieb 2010: 199) csoportjába sorolható. Gottlieb (2010: 198–9) a különféle hírműfajok és ezek jellegzetes fordítási módszereinek tárgyalása során két nagy csoportot különít el egymástól. Az egyik az úgynevezett „informatív hírműfajok” kategóriája, amelyekre a külföldi hatások minél erőteljesebb elmosása a jellemző, és ezért a fordító a célközönség számára látha-

¹⁷ A jelen korpuszt alkotó összefoglalók/bevezetők jóval hosszabbak (kb. 100–300 szóból állnak) és sokkal informatívabbak, mint a hírszövegek összefoglalói/alcímei. Ez utóbbiak tipikus terjedelme nem több mint átlagosan 35 szó, és az esemény hat alapelemét jelenítik csak meg (a hat kérdőszóra adható választ: ki, mikor, hol, mit, miért, hogyan csinált?) (Itule–Anderson 1994: 58–60, idézi C-S. Lee 2006: 318).

atlan marad – ők úgy érzik, mintha a saját nyelvükön született volna az, amit olvasnak. A másik az érvelő hírműfajok csoportja, ahol mind a szerző, mind a fordító ismert. Az ilyen típusú műfajokban a fordítónak hünek kell maradnia az eredeti szöveg tartalmához és formájához. Bár a *Budapest Analyses*ben megjelenő írások nem tüntetik fel a szerző vagy a fordító nevét, a magazin célkitűzéseinek leírásában szerepel utalás a szerzőkre (akik elismert politikai elemzők, közgazdászok és társadalomtudósok). Ezért e cikkek fordítói is hüek a forrásszöveghez mind annak tartalmát, mind formai jellegzetességeit illetően.

3.3. A korpusz elemzésének menete

A topikstruktúra-elemzést Lautamatti (1987) elméletére alapozva végeztem el. Az elemzés megbízhatósága érdekében kettős kódolást hajtottam végre. Tölem függetlenül, egy másik elemző is kódolta a teljes korpuszt, majd a két kódolásból származó eredményeket összevettem, és kiszámoltam az egyes progressiófajtákra vonatkozó megbízhatósági együtthatókat (*Pearson product-moment* korrelációs együtthatók: párhuzamos progresszió: 0,98, kiterjesztett párhuzamos progresszió: 0,99, követő progresszió: 0,96, tematikus mélység: 0,96). Az együtthatók minden változó esetében a 0,90-es szint feletti értéket mutattak, amely nagymértékű egyezést jelent, így az elemzés megbízhatónak tekinthető.

A forrásszövegek és a fordítások közötti különbségek mértékét *t*-próbák (*SPSS 11*-es statisztikai programcsomag) segítségével elemeztem minden vizsgált változóra. A statisztikai elemzést kvalitatív elemzés egészítette ki, hogy megvizsgáljam: a topikszerkezetben bekövetkezett módosulások miként befolyásolják az eseménystruktúrát és a hírtartalmat. A kvalitatív elemzést manuálisan végeztem el, Bell (1991) elméletét és módszertani ajánlásait követve.

4. Eredmények

4.1. A topikstruktúra kvantitatív elemzése

A korpusz topikstruktúra-elemzése a **követő progresszió** dominanciáját mutatja az elemző cikkek összefoglalóiban (átlagos előfordulása 4,14 a magyar forrásnyelvi szövegekben és 4,50 az angol célnyelvi szövegekben, szemben a párhuzamos progresszió 1,20 és 1,00-es értékeivel és a kiterjesztett párhuzamos progresszió 0,87 és 0,70-es értékeivel). Ez feltehetőleg a szövegtípus jellegével és diskurzusfunkciójával magyarázható. Mint a korpusz leírásakor már említettem (3.2. rész), az összefoglaló rész célja a cikk fő mondanivalójának az összegzése, valamint a diskurzustopikhoz tartozó topikok (érvek) felsorakoztatása, amelyeket majd a cikk elemző része fejt ki részletesen. A topikok új, egymáshoz kapcsolódó mondattopikokként (topikális alanyokként) jelennek meg az összefoglalókban, nagyszámú követő topikprogressziót idézve elő (a párhuzamos vagy a kiterjesztett párhuzamos progresszió helyett). Ez utóbbiak inkább a topikok ismétlését („témán maradás”) vagy korábban említett topikokra való visszatérést tükröznének – ez inkább az elemző rész sajátossága, ahol az összefoglalóban említett topikokat fejt ki egyenként, részletesen a szerző.

A jelenséget az 1. ábra mutatja (a 15. számú szöveg angol nyelvű fordításán keresztül; a teljes szöveg az 1. számú függelékben olvasható): követő topikprogresszió jóval nagyobb számban fordul elő (négy esetben: a 0–1., az 1–2., a 2–3., a 4–5. mondatok között), mint egyéb progressziótípusok (párhuzamos: egy esetben, a 3–4. mondatok között; kiterjesztett párhuzamos: 0). Az ábrában a párhuzamos és a kiterjesztett párhuzamos progressziót alkotó, azonos referenssel rendelkező topikok egymás alatt szerepelnek (ugyanabban az oszlopban), míg a követő topikprogressziót az ábra az új topik jobbra történő eltolásával jeleníti meg.

Mondat	Diskurzustopik: The bumpy road of the healthcare reform [Az egészségügy reformjának rögös útja]
0	The bumpy road of the healthcare reform
1	the Hungarian healthcare budgetary expenditure
2	this increase
3	the introduction of wide scale austerity measures
4	the process of reforming the health service
5	All these issues

Rövidítés: 0 = cím

1. ábra. A 15. számú szöveg angol nyelvű fordításának topikprogressziója

Mondat	Diskurzustopik: The political situation after the death of Turkmenbashi [A Türkmenbasi halála utáni politikai helyzet]
0	The political situation...
1	the Turkmen President
2	a 21-year-long epoch
3	Niyazov
4	He
5	Turkmenbashi
6	He
7	numerous leading world powers
8	Their interest

Rövidítés: 0 = cím

2. ábra. A 12. számú szöveg angol nyelvű fordításának topikprogressziója

A korpuszban szereplő szövegek túlnyomó többségére (20-ból 18 forrásszövegre és ezek fordítására) az 1. ábrában látható, „elfekvő” szerkezet a jellemző; ez alól csak két szöveg a kivétel (a 12-es és a 20-as), amelyek „álló” struktúrát mutatnak a bennük előforduló nagyobb számú párhuzamos progresszió miatt. Ez utóbbi szerkezet a 2. ábrában látható (12E kódszámú, angol nyelvű szöveg; a teljes szöveg a 2. számú függelékben olvasható): párhuzamos progresszió azonosítható a 3–4., a 4–5., az 5–6. mondatok között és kiterjesztett párhuzamos progresszió az 1–3. mondatpár között.

A topikszerkezet-elemzés eredményeit statisztikai módszerekkel is megvizsgáltam: összehasonlítottam, hogy a két alkorpusz (eredeti szövegek és fordítások) különbözik-e a topikprogresszió (párhuzamos, követő, kiterjesztett párhuzamos) és a tematikus mélység (vagyis az újonnan megjelenő altopikok száma) tekintetében (1. és 2. táblázat).

1. táblázat. A topikprogressziós változók leíró statisztikai adatai

Változók		N	Átlag	Szórás
Párhuzamos progresszió	HST	20	1,20	1,32
	ETT	20	1,00	0,92
Kiterjesztett párhuzamos progresszió	HST	20	0,85	0,87
	ETT	20	0,70	0,80
Követő progresszió	HST	20	4,15	1,66
	ETT	20	4,50	1,88
Tematikus mélység	HST	20	5,15	1,53
	ETT	20	5,50	1,88

Rövidítések: HST = magyar forrásnyelvi szöveg; ETT = angol célnyelvi szöveg

**2. táblázat. A topikprogressziós változók egymintás *t*-próbái
(szignifikanciaszint: * $p < ,05$)**

Magyar forrásnyelvi szöveg – angol célnyelvi szöveg	Egymintás <i>t</i> -próba			
	<i>t</i> - érték	Szig.	Átlag	Szórás
Párhuzamos progresszió	1,285	0,214	0,20	0,696
Kiterjesztett párhuzamos progresszió	1,143	0,267	0,15	0,587
Követő progresszió	-2,333	0,031*	-0,35	0,671
Tematikus mélység	-2,666	0,015*	-0,35	0,587

A követő témafejlődés jelentőségét a két alkorpusz összehasonlító statisztikai elemzése is megerősíti: a követő progresszió mutat szignifikáns eltérést az eredeti szövegek és a fordítások között (a 2. táblázatban csillag jelzi a szignifikáns különbségeket). Az 1. táblázat mutatja, hogy a követő progresszió átlagos gyakorisága 4,15 a forrásnyelvi szövegekben és 4,50 a fordításokban. Az 1. ábra jeleníti meg a követő progresszióban bekövetkezett eltolódást (növekedést). A 15-ös kódszámú szöveg angol nyelvű fordítása négy követő témafejlődést tartalmaz (egy párhuzamos témafejlődés mellett), míg a magyar nyelvű eredeti szövegben (3. ábra) csupán három követő témafejlődés fordul elő: a 0–1., a 2–3. és a 4–5. mondatok között (két kiterjesztett párhuzamos témafejlődés mellett a 0–2. és a 2–4. mondatok között). A fordítás topikszerkezete tehát jelentősen eltér a forrásnyelvi szövegétől (a különbség jól látható, ha összevetjük az 1. és a 3. ábrában látható struktúrákat).

Mondat	Diskurzustopik: Az egészségügy reformjának rögzös útja
0	Az egészségügy reformjának rögzös útja
1	a magyar egészségügyi költségvetés kiadásainak aránya
2	az ellátás reformja
3	a komoly megszorítások
4	az egészségügyi ellátás reformjára
5	Mindez

Rövidítés: 0 = cím

3. ábra. A 15-ös kódszámú magyar szöveg topikprogressziója

A szövegben számos új topik jelenik meg, így a fordítások **tematikus mélysége** is szignifikánsan nagyobb, mint a forrásszövegeké (az előbbieken a tematikus mélység átlagértéke 5,50, míg az utóbbiaké 5,15; lásd az 1. és 2. táblázat). A *t*-próbák ugyanakkor a párhuzamos (1,20 és 1,00) és a kiterjesztett párhuzamos témaprogresszió (0,85 és 0,70) átlagos gyakorisága esetében nem mutatnak szignifikáns eltéréseket a két alkorpusz között.

Mindhárom progressziótípust együttesen vizsgálva az látható, hogy az összesen 20 párhuzamos szövegből 14 fordítás őrizte meg a forrásszöveg topikprogresszió-mintázatát, a többi célnyelvi szöveg (összesen hat: a 08-as, a 12-es, a 13-as, a 14-es, a 15-ös és a 20-as kódszámú szövegek) valamilyen mértékben eltért től. Érdekes az is, hogy ha alaposabban megvizsgáljuk a két alkorpuszban a **topikális alanyokat**, még markánsabb a különbség: a 20 párhuzamos szöveg közül 11-ben vannak olyan mondatok, amelyekben eltér a forrásnyelvi és a célnyelvi szöveg topikális alánya. A 3. táblázat mutatja azt, hogy nem egyezik meg a két alkorpusz a topikális alanyok és a topikprogresszió tekintetében (a különböző alanyoknál a zárójelben feltüntetett számok jelzik azt a mondatot, ahol az eltérés van).

Fontos kiemelni, hogy a topikális alany módosulása nem mindig jár együtt a progressziófajta és ezáltal a topikszerkezet változásával. A 16-os kódszámú szövegben például a 2. mondat alánya eltér a magyar és az angol változatban (HST: *igen éles válaszok*; ETT: *Moscow*). Bár egymással nem azonosak, mindkét alany új topikot fogalmaz meg az előző mondat topikális alanyához képest (HST: *híre*; ETT: *The news*), és így mindkettő követő topikprogressziót alkot.

Összefoglalásul elmondható, hogy az adatok alátámasztják azt a feltevést, miszerint a fordítás során eltolódás következik be a topikszerkezetben (Fawcett 1997/2003; Rogers 2006; Ventola 1995). A korpuszból azonban az is látható, hogy nem minden topikszerkezeti változó mutat statisztikailag is szignifikáns eltérést (eltolódást). Mint ahogy a topikszerkezet és a topikprogresszió minősége kimutathatóan jelentős szerepet játszik a szövegben az információ megjelenítésében (előtérbe vagy háttérbe helyezésében; Lautamatti 1987; Schneider–Connor 1990; Ventola 1995), feltételezhető, hogy a célnyelvi megformálás során bekövetkező topikszerkezet-módosulás (vagy változás a topikális alanyokban) problémát jelenthet a fordításban (okozhat például hangsúly/fókusz módosulást és következésképpen eltérő diskurzustartalmat). Nem tudunk azonban még eleget az ilyen eltolódások pontos következményeiről (lásd 2.2.1. rész). A jelenség alaposabb megértése érdekében a korpusz tartalom szempontú, műfajalapú elemzést is végeztem.

3. táblázat. Eltérő topikális alannyal és/vagy eltérő topikprogresszióval rendelkező forrásnyelvi és célnyelvi szövegek

Szövegek	Eltérő topikális alany	Eltérő topikprogresszió
01 HST–ETT	+ (S2)	–
02 HST–ETT	–	–
03 HST–ETT	–	–
04 HST–ETT	+ (S3)	–
05 HST–ETT	–	–
06 HST–ETT	+ (S2)	–
07 HST–ETT	+ (S2)	–
08 HST–ETT	+ (S3, S7)	+
09 HST–ETT	–	–
10 HST–ETT	–	–
11 HST–ETT	–	–
12 HST–ETT	+ (S0)	+
13 HST–ETT	+ (S2, S4)	+
14 HST–ETT	+ (S2, S5)	+
15 HST–ETT	+ (S2)	+
16 HST–ETT	+ (S2, S3)	–
17 HST–ETT	–	–
18 HST–ETT	–	–
19 HST–ETT	–	–
20 HST–ETT	+ (S5, S11)	+

Rövidítések: HST–ETT = magyar forrásnyelvi szöveg és angol fordítása (a célnyelvi szöveg)
S = mondat; 0 = cím

4.2. A topikszerkezet és az eseménystruktúra kvalitatív elemzése

A kvalitatív elemzés azoknak eseménystruktúra-komponenseknek a vizsgálatára korlátozódik, amelyekben a **forrásszöveg és a fordítás topikális alanya eltér**. Célja, hogy kiderüljön, okoz-e a topik szerkezeti eltolódás tartalmi módosulást a hírszövegben. Az összefoglalókat újraelemeztem, és azonosítottam bennük az eseménystruktúra-komponenseket. Bell (1991) elméleti munkája és a műfaj sajátosságai alapján a következő eseménystruktúra-komponensek képezték a vizsgálat tárgyát: absztrakt, szereplő, cselekmény, helyszín (idő, hely), utóesemény (következmények, reakciók), kommentár (kontextus, értékelés, várakozások) és háttér (korábbi epizódok, történet).

Mivel az esetek többségében a **topikális alany** a **szereplő**, vagyis a történet kulcsfigurája, megvizsgáltam minden mondatban az alanyt, hogy a benne megfogalmazott szereplő „státuszában” történik-e változás. Például a személyt vagy intézményt kifejező, úgynevezett szereplőstátuszú alanyok (pl. *a splinter group, the Romanian government, the President of the Republic, Vladimir Putin* stb.) nem veszítik-e el ezt a státuszt, és nem kapnak-e más, már nem szereplői státuszt, ami már más jellegű információk kifejezésére nyújt lehetőséget (pl. elvont fogalom vagy tárgy, mint *the controversy*,

a shift, the inter-state alliance stb.), vagy éppen fordítva. Az elemzés eredménye meglepő: a 20 párhuzamos szövegből nyolcban (01, 04, 06, 07, 12, 13, 14, 16) megfigyelhető ilyen státuszmódosulás. Erre azért fontos figyelni, mert a mondat fókuszának megváltoztatásával befolyásolják (olykor meg is változtatják) annak jelentését. Az alábbiakban ezekre a változásokra látható egy-egy példa, mindkét irányban: szereplő \Rightarrow nem szereplő, nem szereplő \Rightarrow szereplő státusz:

HST: tiltakozó megmozdulások (nem szereplő) \Rightarrow ETT: *Representatives of these parties* (szereplő) (04-es szöveg)

HST: Amerika Oroszország-politikája (nem szereplő) \Rightarrow ETT: *America* (szereplő) (06-os szöveg)

HST: a romániai magyarság (szereplő) \Rightarrow ETT: *The question* (nem szereplő) (14-es szöveg)

A kvalitatív elemzés második szakaszában azokat a mondatokat vizsgáltam, amelyeknek **eltérő a topikális alanya**, hogy láthatóvá váljon, a hírszöveg mely **eseménystruktúra-komponensében** jelennek meg. Erre azért volt szükség, hogy alaposabban megérthessük, hogy a topikszerkezetben bekövetkező eltolódások miként befolyásolják a hírtartalmat (vagyis hogy az eltolódás révén az eseménystruktúra mely elemei sérülhetnek). Az elemzés tehát csak azokat a szövegpárokat (magyar eredeti / angol fordítás) foglalja magába, amelyekben van eltérő topikális alany (az ilyen szövegeket + jel jelöli a 3. táblázat utolsó oszlopában). Az elemzés eredményei a 4. táblázatban láthatók.

4. táblázat. Az eltérő topikális alannal rendelkező mondatok eseménystruktúra-elemzésének eredményei

Eseménystruktúra komponens	Szövegek (magyar eredeti – angol fordítás)																Σ
	01	04	06	07	08	12	13	14	15	16	20						
	S2	S3	S2	S2	S3	S7	S0	S2	S4	S2	S5	S2	S2	S3	S5	S11	
Absztrakt							+										1
Cselekmény					+	+							+			+	4
Kommentár:	Kont									+				+			2
	Ért								+								1
	Vár				+												1
Háttér:	Kor		+	+					+			+					4
	Tört	+											+			+	3

Rövidítések: Kont: kontextus, Ért: értékelés, Vár: várakozások, Kor: korábbi epizódok, Tört: történet; S: mondat; Σ : a korpuszban előforduló összes komponens

Eltérő alannal rendelkező mondatok a következő eseménystruktúra-komponensekben jelennek meg: absztrakt (cím), cselekmény, kommentár (kontextus, értékelés, várakozások), háttér (korábbi epizódok, történet). Az alábbiakban ezekre látható egy-egy példa:

Absztrakt: *The political situation after the death of Turkmenbashi* (cím, 12-es angol szöveg)

Cselekmény: *The hitherto peace keeping operations will be complemented by active military participation*. (11. mondat, 20-as angol szöveg)

Kommentár: *However, the details related to the South Stream are still surrounded by uncertainties*. (4. mondat, 13-as angol szöveg)

Háttér: *However, this increase has not been accompanied by reforms*. (2. mondat, 15-ös angol szöveg)

Mint az a 4. táblázatban jól látható, az eseménystruktúra „háttér”-komponensében tér el leggyakrabban a topikális alany a két alkörpuszban (összesen hét ilyen mondatot tartalmaz: négy mondat korábbi epizódokat mesél el, és három történetet mond el). Ez meglepő, mivel az eseménystruktúrának ez az eleme adja a háttérinformációt a szöveg információtartalmának és fő mondanivalójának a megértéséhez. Ennek az elemnek a szerepe fordításban – ha lehet – még jelentősebb, hiszen nem biztos, hogy a más nyelvi, kulturális, társadalmi háttérből jövő célközönség rendelkezik azzal a forrásnyelvi, illetve forráskultúrára vonatkozó háttértudással, amely szükséges a cikk tartalmának és mondanivalójának a megértéséhez. E komponens módosítása nehezebbé teheti a szöveg feldolgozását, és veszélyeztetheti a fordítás megfelelő értelmezését.

A kvalitatív elemzés eredményei alapján elmondható, hogy (1) az összefoglalók műfaji (esemény-) szerkezete és topikszerkezete szisztematikus kapcsolatban állnak egymással, és (2) a topik szerkezet változásai (a topikprogresszióban és/vagy a topikális alanyokban bekövetkező eltérések) a fordítás során megváltoztathatják a hírtartalmat.

5. Összegzés

Dolgozatomban arra a fő kérdésre kerestem választ, hogy a vizsgált adatok alátámasztják-e azt a feltevést, hogy a sajtófordítást az újságíráshoz hasonló normák vezérik, és ezért a hírszövegek fordítása a topikszerkezetben is megragadható, abból kiinduló tartalmi módosításokkal is jár. Bár a korpuszban azonosíthatók bizonyos topikeltolódások, összességében a fordításokra az eredeti szöveg szerkezetéhez való hűség a jellemző. Mindez annak ellenére van így, hogy az újság célközönsége a határon innen és túl élő külföldi (nem magyar anyanyelvű) olvasó, ez esetben egyébként a lokalizáció jellemző a fordításban, és az, hogy a fordító jelentős módosításokat végez az eredeti, forrásnyelvi szöveghez képest (Gottlieb 2010: 199). Ez az ellentmondás feltehetően a műfaj jellegéből és a fordítás típusából fakad. Érvelő hírműfajként mind tartalmát, mind formai jellegzetességeit tekintve a fordító hűségre törekszik az eredeti szöveghez. A fordításkutatásban nem egyedülállóak ezek az eredmények: Valdeón (2005: 215) is – a BBC spanyol nyelvű hírszövegeinek elemzése során – arra a következtetésre jutott, hogy alig néhány cikk íródott igazán a spanyolajkú olvasóközönség számára, az írások többsége szorosan követte az angol forrásszöveget.

A kutatást inspiráló másik fontos kérdés az volt, hogy meg kell-e őrizni a fordításban a forrásszöveg topikszerkezetét. A korpusz kis mérete csak óvatosságot megállapítások megfogalmazására nyújt lehetőséget, általánosítható következtetések levonásához nagyméretű adatbázis elemzésére van még szükség. Mégis, az eredmények alapján feltételezhető, hogy ezt a kérdést nem lehet egy nyelvpár esetében sem megbízhatóan megválaszolni az adott műfaj speciális sajátosságainak figyelembevételével. A fenti eredmények azt a kutatási irányzatot látszanak igazolni (pl. Bhatia 1997; Fawcett 1997/2003; Gallanher 1993), amely szerint a nyelvek szerkezeti jellemzőin túl – pontosabban azok mellett – az adott műfaj sajátos műfaji/retorikai jegyeit (és ezek egymásra gyakorolt hatását) is célszerű megvizsgálni, ha meg akarjuk érteni, hogy a topik szerkezet mögött milyen műfaji megfontolások állhatnak. Ezek ismeretében lehet csak megbízható ajánlásokat megfogalmazni a topik szerkezet megőrzésére vagy megváltoztatására vonatkozóan a fordításban. A műfaji szempontú és a szövegközpontú fordításelemzést ötvöző úgynevezett **kontextuális megközelítés** tehát értékes, a gyakorlati fordítóképzés számára is hasznosítható eredményekkel gazdagíthatja a fordításkutatást. A fordító akkor tud megbízható módon és tudatosan választani a fordítási módszerek közül, ha jól ismeri a műfajok szövegszerkezetét és nyelvi megformálást befolyásoló sajátosságait mind a forrás-, mind a célnyelven.

SZAKIRODALOM

- Al-Jarf, Reima Sado 2007. SVO word order errors in English-Arabic translation. *Meta* 52: 299–308.
- Baker, Mona 1992. *In other words*. Routledge, London.
- Bell, Allan 1991. *The language of news media*. Blackwell, Oxford, UK.
- Bell, Allan 1998. The discourse structure of news stories. In: Allan Bell–Peter Garrett (eds.): *Approaches to media discourse*. Blackwell, Oxford, UK, 64–104.
- Bhatia, Vijay K. 1997. Translating legal genres. In: Anna Trosborg (ed.): *Text typology and translation*. John Benjamins, Amsterdam, Philadelphia, 203–14.
- Bielsa, Esperança 2007. Translation in global news agencies. *Target* 19: 135–55.
- Bielsa, Esperança 2010. Cosmopolitanism, translation and the experience of the foreign. *Across Languages and Cultures* 11: 161–74.
- Bielsa, Esperança–Bassnett, Susan 2009. *Translation in global news*. Routledge, London.
- Chafe, Wallace L. 1976. Givenness, contrastiveness, definiteness, subjects and topics. In: Charles N. Li (ed.): *Subject and topic*. Academic Press, New York, 25–55.
- Chesterman, Andrew 1995. Ethics of translation. In: Mary Snell-Hornby – Zuzana Jettmarová – Klaus Kaindl (eds.): *Translation as intercultural communication*. John Benjamins, Amsterdam, 123–33.
- Daneš, Frantisek 1974. Functional sentence perspective and the organization of the text. In: Frantisek Daneš (ed.): *Papers on functional sentence perspective*. Mouton, The Hague, 106–28.
- Doherty, Monika 1997. 'Acceptability' and language-specific preference in the distribution of information. *Target* 9: 1–24.
- Doherty, Monika 1999. Clefts in translation between English and German. *Target* 11: 289–315.
- Doherty, Monika 2003. Parametrized beginnings of sentences in English and German. *Across Languages and Cultures* 4: 19–51.
- Doorslaer, Luc van 2010. The double extension of translation in the journalistic field. *Across Language and Cultures* 11: 175–188.
- Elimam, Ahmed Saleh 2009. Marked word order in the Qur'ān: functions and translation. *Across Languages and Cultures* 10: 109–29.
- Enkvist, Nils Erik 1990. Seven problems in the study of coherence and interpretability. In: Ulla Connor–Ann M. Johns (eds.): *Coherence in writing: Research and pedagogical perspectives*. TESOL, Washington DC, 9–28.
- Fairclough, Norman 1995. *Media discourse*. Arnold, London.
- Fawcett, Peter 1997/2003. *Translation and language. Linguistic theories explained*. St. Jerome, Manchester.
- Fetzer, Anita 2008. Theme zones in contrast: An analysis of their linguistic realization in the communicative act of a non-acceptance. In: Maria Gómez-Gonzalez – Lachlan Mackenzie – Elsa González Alvarez (eds.): *Languages and cultures in contrast: New directions in contrastive linguistics*. John Benjamins, Amsterdam, 181–231.
- Fries, Peter H. 1995. A personal view of Theme. In: Mohsen Ghadessy (ed.): *Thematic development in English texts*. Pinter, London, 1–19.
- Gallagher, John D. 1993. The quest for equivalence. *Lebenden Sprachen* 38: 150–61.
- Gerzymisch-Arbogast, Heidrun–Kunold, Jan–Rothfub-Bastian, Dorothee 2006. Coherence, theme, rheme, isotopy: Complementary concepts in text and translation. In: Carmen Heine–Klaus Schubert–Heidrun Gerzymisch-Arbogast (eds.): *Text translation: Theory and methodology of translation*. Gunter Narr Verlag, Tübingen, 349–70.
- Ghadessy, Mohsen 1995. Thematic development and its relationship to registers and genres. In: Mohsen Ghadessy (ed.): *Thematic development in English texts*. Pinter, London, 129–46.
- Gottlieb, Henrik 2010. Multilingual translation vs. English-fits-all in South African media. *Across Languages and Cultures* 11: 189–216.
- Halliday, Michael A. K. 1985. *Introduction to functional grammar*. Edward Arnold, London.
- Halliday, Michael A. K. – Matthiessen, Christian M.I.M. 2004. *An introduction to functional grammar*. Arnold, London.
- Harsányi Ildikó 2008. Metaforarendszerek fordítása – sajtószövegek elemzése kognitív megközelítésből. *Fordítástudomány* 10: 42–60.

- Harsányi Ildikó 2010. A metafora mint az alternative konceptualizáció eszköze a fordításban. *Fordítástudomány* 12: 5–23.
- Hatim, Basil–Mason, Ian 1990. *Discourse and the translator*. Longman, Harlow.
- Holland, Robert 2006. Language(s) in the global news: Translation, audience design and discourse (mis)interpretation. *Target* 18: 229–59.
- Johansson, Stig 2004. Why change the subject? On changes in subject selection in translation from English into Norwegian. *Target* 16: 29–52.
- Johns, T. 1991. *It is presented initially: linear dislocation and interlanguage strategies in Brazilian academic abstracts in English and Portuguese. Mimeograph*. University of Birmingham, Birmingham.
- Károly Krisztina 2010. Shifts in repetition vs. shifts in text meaning: A study of the textual role of lexical repetition in non-literary translation. *Target* 22: 40–70.
- Klaudy Kinga 1984. Hogyan alkalmazható az aktuális tagolás elmélete a fordítás oktatásában? *Magyar Nyelvőr* 3: 325–32.
- Klaudy Kinga 1987. Fordítás és aktuális tagolás. *Nyelvtudományi Értekezések* 123. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Klaudy Kinga 2004. A kommunikatív szakaszhatárok eltűnése a magyarra fordított európai uniós szövegekben. *Magyar Nyelvőr* 128: 389–407.
- Lautamatti, Liisa 1987. Observations on the development of the topic in simplified discourse. In: Ulla Connor – Robert B. Kaplan (eds.): *Writing across languages: Analysis of L2 text*. Addison-Wesley, Reading, MA, 87–114.
- Lee, Chang-soo 2006. Differences in news translation between broadcasting and newspapers: A case study of Korean-English translation. *Meta* 51: 317–27.
- Lee, Cher-leng 1993. Translating zero anaphoric subjects into English. *Perspectives: Studies in Translatology* 1: 47–56.
- Limon, David 2004. Translating new genres between Slovene and English: An analytical framework. *Across Languages and Cultures* 5: 43–65.
- Nord, Christiane 1995. Text-functions in translation: Titles and headings as a case in point. *Target* 7: 261–84.
- Nord, Christiane 1997. *Translating as a purposeful activity – Functionalist approaches explained*. St. Jerome, Manchester.
- Paksy Eszter 2008. Metaszöveg és ethosz a fordításban. *Fordítástudomány* 10: 47–60.
- Paksy Eszter 2005. Szerző és olvasó viszonya a fordított szövegben. *Fordítástudomány* 7: 60–9.
- Pásztor Kicsi Mária 2007. Vajdasági magyar médiászövegek mondatszerkesztésének összehasonlító kvantitatív elemzése. *Hungarológiai Közlemények* 2: 71–85.
- Polo, Javier Fernandez 1995. Some discursive aspects in the translation of popular science texts from English into Spanish. In: Brita Wärvik – Sanna-Kaisa Tanskanen – Rirto Hiltunen (eds.): *Organization in discourse. Proceedings from the Turku conference. Anglicana Turkuensia* 14. University of Turku, Turku, Finland, 257–64.
- Reiss, Katharina–Vermeer, Hans J. 1984. *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie*. Niemeyer, Tübingen.
- Reiss, Katharina 2000. *Translation criticism – The potentials and limitations. Categories and criteria for translation quality assessment*. St. Jerome, Manchester, UK.
- Renkema, Jan 2004. *Introduction to discourse studies*. John Benjamins, Amsterdam.
- Rogers, Margaret 2006. Structuring information in English: A specialist translation perspective on sentence beginnings. *The Translator* 12: 29–64.
- Schneider, Melanie–Connor, Ulla 1990. Analyzing topical structure in ESL essay: Not all topics are equal. *Studies in Second Language Acquisition* 12: 411–27.
- Sidiropoulou, Maria 1995a. Headlining in translation: English vs. Greek press. *Target* 7: 285–304.
- Sidiropoulou, Maria 1995b. Causal shifts in news reporting: English vs. Greek press. *Perspectives: Studies in Translatology* 3: 83–92.
- Sidiropoulou, Maria 1998. Quantities in translation: English vs. Greek press. *Target* 10: 319–33.
- Taylor, Christopher 1993. Systemic linguistics and translation. *Occasional Papers in Systemic Linguistics* 7: 87–103.
- Tolcsvai Nagy Gábor 1992. Tematikai ugrás a szövegben. In: Kozocsa Sándor – Laczkó Krisztina (szerk.): *Emlékkönyv Rácz Endre hetvenedik születésnapjára*. ELTE BTK Mai Magyar Nyelvi Tanszék, Budapest, 238–41.

- Tolcsvai Nagy Gábor 2001. *A magyar nyelv szövegtana*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Toury, Gideon 1995. *Descriptive translation studies and beyond*. John Benjamins, Amsterdam.
- Valdeón, Roberto A. 2005. The “translated” Spanish service of the BBC. *Across Languages and Cultures* 6: 195–220.
- Valdeón, Roberto A. 2009. Euronews in translation: Constructing a European perspective of/for the world. *Forum* 7: 123–53.
- Valdeón, Roberto A. 2010. Translation in the informational society. *Across Languages and Cultures* 11. Special issue on “Translating information in the post-industrial society” (guest ed.: Roberto A. Valdeón): 149–60.
- Ventola, Eija 1995. Thematic development and translation. In: Mohsen Ghadessy (ed.): *Thematic development in English texts*. Pinter, London, 85–104.
- Williams, Ian A. 2005. Thematic items referring to research and researchers in the discussion section of Spanish biomedical articles and English-Spanish translations. *Babel* 51: 124–60.
- Witte, Stephen 1983. Topical structure and writing quality: Some possible text-based explanations of readers’ judgements of students’ writing. *Visible Language* 17: 177–205.
- Zhu, Chunshen 1996. Translation of modifications: About information, intention and effect. *Target* 8: 301–24.
- Zhu, Chunshen 2005. Accountability in translation within and beyond the sentence as the key functional UT: Three case studies. *Meta* 50: 312–35.

Függelék

1. számú függelék: 15E kódszámú szöveg

(0) The bumpy road of the healthcare reforms

(1) During the first four years of the MSZP-SZDSZ coalition that came to power in 2002, the Hungarian healthcare budgetary expenditure grew from 4.3% to 5.1% in proportion to the GDP, which amounts to a sizeable 74% increase. (2) However, this increase has not been accompanied by reforms. (3) By the summer of 2006 -due to the political blunders of the coalition - the introduction of wide scale austerity measures to every sphere of the fiscal budget became imminent. (4) Hence, the process of reforming the health service is simultaneously taking place with the drastic tightening of resources in several spheres, which contravenes the 2006 election promises on the one hand, and is being communicated in an obscure manner by the government, on the other. (5) All these issues have shaken the foundations of public confidence needed for the implementation of reforms, as well as encumber the sick and medical practitioners alike.

2. számú függelék: 12E kódszámú szöveg

(0) The political situation after the death of Turkmenbashi

(1) As a result of a cardiac arrest, the Turkmen President Saparmurat Atayevich Niyazov, “The Father of All Turkmen” (Turkmenbashi), died on December 21st. (2) With the death of the leader, otherwise known as the “Great Leader” (Abar Sedar), a 21-year-long epoch has come to an end. (3) Niyazov came to power in 1985 in Turkmenistan, which was a Soviet republic at the time. (4) At the beginning he ruled the country from the position of first secretary of the Communist Party and later as elected president and from 2005 as president-for-life of the independent Turkmenistan. (5) During his rule, Turkmenbashi established a personality cult perplexing and unimaginable to Western democracies. (6) As the leader of his country, he simultaneously occupied the presidential and prime ministerial positions. (7) At his funeral on December 24, numerous leading world powers were represented, ranging from the Russian prime minister to the Assistant US Secretary of

State, demonstrating their interests in the future development of the leaderless country. (8) Their interest is understandable: in view of its known resources, Turkmenistan is the 3rd-4th largest in the world in terms of natural gas reserves and thus its political system to a large degree affects the neighbouring countries, as well as the energy security of the whole world.

Károly Krisztina
egyetemi docens
ELTE BTK
Angol-Amerikai Intézet

SUMMARY

Károly, Krisztina

News texts and translation:

The relationship between topical structure and news contents in translated newspaper articles

Topical structure (Lautamatti 1987) in news translation has received little attention despite its stated significance in discourse content (Schneider & Connor 1990) and in producing functionally adequate translations. This study explores how shifts in topical development in translation may influence news contents. Using Lautamatti's Topical Structure Analysis and Bell's (1991) Event Structure Model, the paper describes the translation strategies applied in (re)producing the source texts' topical and event structures in the target language in a corpus of Hungarian–English news texts. Results show that while translators generally preserve the sources' structure in translation, in some cases significant changes (shifts) also occur. These shifts are claimed to change not only the status of certain pieces of information and event structure, but the contents of the news story as well.

Keywords: news text, topical structure, event structure, genre, shifts of translation